
MILENA DRACIĆEVIĆ

ANIMACIJA

INSTRUMENT KULTURNE POLITIKE U FRANCUSKOJ

Pre nego što se budemo zadržali na analizi animacije kao delatnosti, pokušaćemo da analiziramo pojmovna određenja termina animacija i animator, konsultujući i odgovarajuće definicije u teorijskim radovima nekolicine autora — te pokušati da damo svoju definiciju, a u odnosu na pojmove organizacije i organizatora kulture — koje određujemo kao osnovne i polazne.

U Rečniku srpskohrvatskog književnog jezika¹⁾, *animator* je onaj koji podstiče, oduševljava. U Larusovom Rečniku francuskog jezika²⁾ — *animator* je osoba koja: 1. „daje veselost, pokret jednom sastanku, predstavi, itd.; animator jednog sportskog kluba (sinonim: duša), animator jedne estradne priredbe: voditelj; 2. osoba čija se delatnost sastoji u tome što omogućava, favorizuje individualno ili kolektivno izražavanje u okviru jedne grupe”.

U Rečniku engleskog jezika³⁾ nema ovih reči u odgovarajućim značenjima.

Iz ovih rečničkih odredbi već sagledavamo da je profesija i delatnost animatora različito sagledavana i različito priznata u pojedinim društvima, tj. da je upravo u drugom značenju francuske reči *animator*, a donekle i u prvom, suština upotrebe ovog pojma u kulturnim delatnostima.

S druge strane, termin organizator se definiše u Rečniku srpskohrvatskog jezika kao „onaj koji organizuje koga ili što”, te da „organizirati (ovati) znači uspostaviti određene odnose, osiguravati funkcionisanje, tok nečega, organizovanje”.

¹⁾ Rečnik srpskohrvatskog književnog jezika, izdanje: Matica srpska — Matica hrvatska, Novi Sad, 1967, I tom.

²⁾ Larousse — Dictionnaire de la langue française — LEXIS, Paris, 1975.

³⁾ Izdanje Oxford University Press, London, 1970.

Jasno je da su organizacija i animacija, kako proizlazi iz navedenog, i organizator i animator, dve različite profesije, koje mogu imati u određenim oblastima (kulturi, sportu...) mnogo zajedničkog.

Organizacija u oblasti kulture i umetnosti podrazumeva napor čoveka da svesnom delatnošću uskladi, dovede u određene odnose ljudske potrebe, rad, stvaralaštvo u oblasti kulture i umetnosti, radi ostvarivanja stalnog napretka čoveka i društva. Organizaciona delatnost u oblasti kulture označava:

— izgradnju sistema (modela) kulturnog života, organizaciono oblikovanje sistema;

— planiranje razvoja kulture;

— izradu modela institucija kulture i realizaciju tih modela, kao i uspostavljanje odnosa i mostova između tih institucija.

Animacija pak predstavlja deo organizacione delatnosti, deo kulturne akcije u nekom društvu, kojom se nastoji da pruži mogućnost individualnog ili kolektivnog umetničkog izražavanja, spoznavanja određenih društvenih problema, itd. Jasno je da se i organizaciona i animaciona delatnost u određenom delu poklapaju, i da ih može obavljati i ista ličnost, isto kao što se i neke druge profesije u određenim uslovima mogu poklapati (prevodilac — novinar, umetnik — organizator, lekar — organizator, itd.).

Animacija kao delatnost u oblasti kulture označava:⁴⁾

— buđenje interesovanja, usmeravanje potreba (rad na izmeni strukture i hijerarhije kulturnih potreba);

— stvaranje mostova između ljudi — uspostavljanje komunikacije putem umetnosti.

Animacija proizlazi iz jednog prethodnog opredeljenja o odnosima između ljudi, sveta umetnosti i sveta svakidašnjeg života. Animacija se javlja kao delatnost prekoračivanja praga između ova dva sveta, delatnost koja omogućuje da se iz sveta svakidašnjice pređe u svet umetnosti. Zadatak animatora je da otvori ličnost koja pripada svetu dnevnog života da bi mogla da komunicira sa svetom umetnosti⁵⁾. Tako je animatorski rad istovremeno i intelektualni i umetnički, a prava suština tog posla zavisice od samog umetničkog dela od koga polazi. Anima-

⁴⁾ ovo je polazna definicija, dok će precizna definicija uslediti tek posle analize delatnosti i oblika animacije.

⁵⁾ Dr Borislav Jović — beleške sa predavanja, školska 1979/80. godina.

tor se u radu mora koristiti znanjima, intelektom, ali mora imati i određene pedagoške i umetničke sposobnosti (ako nije umetnik po osnovnoj vokaciji) da bi podstakao i intelektualni i emotivni deo ličnosti za stvaralački napor kojim bi se prag — prepreka koja odvaja našu svakodnevicu od sveta umetnosti — uklonila.

Kao što se vidi, animacija je samo deo složene organizacione aktivnosti u oblasti kulture, onaj koji se odnosi na rad na stalnom izazivanju novih ljudskih potreba i promena u hijerarhiji potreba, tako da predstavlja i rad kojim dobijaju svoju vrednost organizacioni napori stvaranja takvog sistema kulturnog življenja u kome će umetnost biti deo svakodnevnog života ljudi.

Animacija je tako neminovni sastavni deo organizacije. Ona može da ima i neke dodatne ciljeve — ideološke, tržišne i druge prirode, i o tome će biti više reči kasnije. Ali u svakom slučaju ona treba da predstavlja neophodni sastavni deo rada svake institucije kulture, iako se delatnost tih institucija ne iscrpljuje u animacionoj delatnosti.

Animacija danas predstavlja neophodni sastavni deo rada svake institucije kulture, kulturnog udruženja i sekcije u Francuskoj i predstavlja jedan od osnovnih instrumenata sprovođenja francuske kulturne politike. Pokušaćemo da u analizi damo naučnu verifikaciju animacije kao delatnosti, zatim kritiku upotrebe tog rešenja u praksi, i na kraju, mogućnosti primene animacije kao delatnosti u našim uslovima.

Istorijski posmatrano, animacija kao posebna društvena i kulturna delatnost počela je da se razvija u Francuskoj posle II svetskog rata, u atmosferi nastavljanja tradicija Narodnog fronta i pokreta otpora. Iz ovog perioda datira i meni najstarija poznata upotreba termina „animator kulture”. Moris Torez⁹⁾, govoreći o Pol Vejan Kutirijeu kaže: „Neka mi bude dozvoljeno da odam poštovanje onome među nama koji je znao da bude ANIMATOR obnove francuske kulture (...) koji je pisao, govorio, pevao, slikao, organizovao, ON, vojnik, svoje drugove iz fronta starih ratnika Velikog rata, ON, revolucionarni intelektualac, svoju braću radnike i seljake, ON, talentovani pisac i obdareni umetnik, taj snažan pokret inteligencije koji se potvrđuje u Domu kulture...”

Još dok su trajale borbe u II sv. ratu, na oslobođenoj teritoriji osnivaju se brojni domovi omladine i kulture, Dimazdije osniva pokret „Narod i kultura”, a zatim i novoosnovana ministarstva ili državni sekretarijati — posebno Mi-

⁹⁾ M. Thorez — Oeuvres, Ed. sociales, livre II, tome XIV, pp. 215—221.

nistarstvo za omladinu i sport, Ministarstvo za poljoprivredu, razvijaju svoje kulturne aktivnosti, u kojima je delatnost animacije jedna od osnovnih i suštinskih. Uzrok naglom razvijanju potrebe i svesti animatorske delatnosti bio je u prvom redu u osećanju nedostataka savremene civilizacije, izazvanim naglom urbanizacijom, otuđenjem, umiranjem tradicionalnog poljoprivrednog sveta, kao i razvoj političke svesti — o potrebi za stvaranjem slobodnog, humanog društva, društva ravnopravnosti i podjednake mogućnosti za sve. Animacija je tako imala za cilj podsticanje i razvijanje svesti čoveka o njegovim potrebama (ne samo u oblasti umetnosti i kulture), o njegovom mestu u društvu, i bila je uglavnom okrenuta ka marginalnim društvenim grupama, što je ostala i do dan danas.

Naročito značajnu ulogu u razvijanju i stvaranju koncepta animacije, pored već navedenog udruženja „Narod i kultura”, imala su i druga udruženja: „Rad i kultura”, „Kultura i sloboda”, koja su delovala izvan zvaničnog državnog sistema organizacije kulturnih delatnosti, zatim omladinski politički i kulturni pokreti, kao i one institucije kulture koje su samostalno pokušavale da vrše inovacije u svom radu.

Osnivanjem Ministarstva za kulturu, animacija postaje deo kulturne akcije i ovog Ministarstva, zvanično biva priznata kao instrument integracije, u prvom redu kulturne, te od tada započinje i diskusija o suštini, ciljevima i usmerenosti animacije u oblasti kulture i društva u celini. Postepeno, sve sredine i razni tipovi aktivnosti bili su, na određeni način „dirnuti”, tim terminom. Tako animacija dobija i druge atribute — kulturna, sportska, umetnička, obrazovna, slobodnog vremena, turistička, komercijalna, urbana, globalna, specijalizovana... Svi ovi atributi ne doprinose razjašnjavanju termina, već ga samo prenose sa jednog na drugi teren. Na žalost, ozbiljnijih studija o animaciji u oblasti kulture nema — postoji samo jedan broj o animatorima i njihovom školovanju, kao i beleške o praksi, naročito pozorišnih animatora. Važno je napomenuti pre nego što pređemo na analize različitih koncepta animacije da je sada gotovo preovladao termin: društveno-kulturna animacija (animation socio-culturel), te da se termin — kulturna animacija sve manje koristi, što nam svedoči mnogo o tom izjednačavanju animacije sa ideološkom borbom, borbom za politička i kulturna prava, smatrajući da se ne mogu ostvariti druga bez prvih. Kulturna animacija zapaža se kao nešto „luksuzno”, nešto što je u službi privilegovanih slojeva, buržoazije i sitne buržoazije, te im olakšava jednostavnu kulturnu potrošnju. Obrnuto, društveno-kulturna animacija se zapaža kao istinska borba za nov način življenja, za svestan i stvaralački odnos prema svetu i kulturi. Razlike između ova

dva tipa animacije odgovaraju razlikama u osnovnim krilaticama kulturnih radnika u periodu pre i posle 1968. godine. Krilaticu „umetnost za sve ljude“ (Narodni front, Malro) zamenjuje krilatica „svi ljudi stvaraoči“.⁷⁾

Suština animacije kao delatnosti

Objašnjavajući suštinu animacije kao delatnosti mora se poći od različitih odrednica, političke, sociološke, psihološke i etičke prirode, koristeći i sistematizujući analize većeg broja autora koji su razmatrali prirodu animacione delatnosti u kulturi.

— Shvatanje animacije kao „potrebe — obaveze“ savremenog društva (P. H. Chombart de Lauwe), polazi od gledišta da je razvijeno društvo nagomilalo protivurečnosti koje dehumanizuju individuu, povećavaju njenu otuđenost u odnosu prema prirodi i kulturi, tako da delatnost animacije postaje nužna i neophodna radi smanjivanja otuđenosti, uticanja na drugačiji pristup radu i ljudskoj stvaralačkoj delatnosti, kao i životu u kulturi uopšte.⁸⁾

— Animacija kao delatnost uspostavljanja odnosa između umetnosti i društva, tj. kao jedna od mogućih metoda delovanja u kulturnom životu jedne zajednice kojim se nastoji da se utiče na smanjivanje psihosocioloških i drugih prepreka koji onemogućuju ljudski život u kulturi.

— Animacija kao težnja ka samoupravljanju. „Animacija mi se čini kao jedan sve svesniji napor i volja da se zamene posredničke strukture i autoritativni zvaničnici koji imaju nastavničke i aktivno-militantne stavove, i da se pođe od principa učešća orijentisanog ka novim demokratskim iskustvima. Animacija sadrži u sebi jedan novi napor da se ljudi oslobode rezignacije, pasivnosti, zavisnosti od stvari i od drugih ljudi“.⁹⁾ Tako se ističe da animacija podrazumeva ustanovljavanje struktura (animacija kao podstrek novoj organizacionoj aktivnosti) koje će omogućavati različite forme participacije stanovnika u različitim sektorima svakodnevnog života u cilju što potpunijeg ostvarivanja stavova i želja osoba i grupa.

— Animacija podrazumeva jasno ideološko opredeljenje animatora i ne može biti *neutral-*

⁷⁾ Pierre Gaudibert — L'action culturelle, integration et/ou subversion, Casterman, Paris, 1977. str. 124 i 167.

⁸⁾ Des pratiques socio-culturelles a une politique de l'animation, izd. Conseil de l'Europe, Strasbourg, 1979, str. 5.

⁹⁾ O problemu neutralnosti videti u: L'appareil d'action culturelle — Ion, Miege et Roux, ed. Universitaires, Paris, 1974, str. 93.

na.¹⁰⁾ Budući da animacija podrazumeva borbu za jačanje klasne svesti i svesti o klasnoj suštini kulture, to bez obzira na proklamacije pojedinih nosilaca aktivnosti animacije u francuskom društvu (Ministarstva za kulturu i njegovih animatora), ona ne može biti sama sebi cilj, jer su njeni ciljevi složeni i sveobuhvatni i ne odnose se samo na savladavanje tehnika i zakona umetničkog stvaralaštva, već pre svega na osposobljavanje čoveka da stvara i da se stvaralački aktivno odnosi prema svetu.¹¹⁾

— Jedna od suštinskih odrednica animacione delatnosti jeste i njena komunikaciona funkcija, tj. nastojanje da poboljša ili uspostavi komunikaciju među ljudima određene zajednice. Ona se javlja kao odgovor na takve životne promene koje onemogućavaju ljudsku komunikaciju (a te promene nisu samo ekstremni slučajevi migracije u druge kulturne sredine, već i urbanizacija, sve veće raslojavanje i produbljavanje jaza selo-grad, manji kontakt između različitih starosnih generacija, sve veći jaz između intelektualaca „literata” i intelektualaca tehničkog opredeljenja.¹²⁾

— Delatnost animacije nalazi svoje mesto i funkciju u najrazličitijim domenima društvenog života — od sporta, kulturnih aktivnosti slobodnog vremena, do permanentnog obrazovanja, socijalne akcije, urbanizma. Upravo to svedoči o neophodnosti animacione delatnosti u savremenom društvu.

— Mnogi autori posmatraju animaciju samo kao skup tehnika i metoda kojima se ostvaruje neophodna kohezija grupe, razvija svest o svom društvenom položaju i ulozi, i budi želja za stvaralačkim odnosom prema svetu. Animacija koristi veliki broj metoda „grupne dinamike” — direktivni, poludirektivni metod, igru kao metod itd., kao i brojne pedagoške metode.

Faze procesa animacije

Animacija kao proces se odvija u četiri faze:¹³⁾

1. Proces otkrivanja problema.
2. Proces stvaranja grupe, uspostavljanja komunikacije.

¹⁰⁾ *ibid*, str. 87.

¹¹⁾ L'animation socio-culturelle comme fondement de la démocratie culturelle — „Developpement culturel”, № 28, mars 1976.

¹²⁾ Čarls Persi Snou — Dve kulture, BIGZ, Beograd.

¹³⁾ U VI planu kulturnog razvoja Francuske govori se samo o prve tri, pri čemu se zanemaruje četvrta faza koja je u određenim uslovima možda i značajnija nego prethodne.

3. Stvaralački proces (rad na jednom kolektivnom ostvarenju).
4. Dalji život tog ostvarenja — animacija putem tog dela.

To bi značilo sledeće:

Potencijalni animator (i) uočavaju jedan društveni problem: recimo, nezavidan položaj seoske žene.

Pokušavaju da oforme grupu žena koja bi zajedno sa njima diskutovala i razmatrala probleme vezane za svoj život, navodeći postepeno grupu da dođe do zaključka o potrebi akcije, o potrebi delanja, izmene (a istovremeno taj rad utiče i da se eventualno promeni osnovna ideja, da se preciznije formuliše i sl.).

Zato iniciraju, otkrivši koje su mogućnosti te grupe za komunikaciju (pozorišna umetnost, likovna, književnost...) stvaranje jednog kolektivnog umetničkog dela, kroz čiju bi realizaciju same učesnice mogle da kristalizuju svoje stavove, da ih razvijaju u zajedničkom radu, da bi kao rezultat tog njihovog napora nastalo jedno umetničko ostvarenje — predstava, roman, film, izložba i sl.

I poslednja faza tog procesa predstavljala bi dalji život te predstave u mestu gde je nastala, i okolini, uz stalno preispitivanje stavova, promoviranje publike — tj. onih sa kojima se inače svakodnevno stalno živi, radi, druži, da bi bilo moguće razvijati i usmeravati svest što većeg broja ljudi, zainteresovanih za probleme koje obrađuje umetničko ostvarenje, a s druge strane, pokazati da je moguće da i sami nešto stvore, da kreiraju, da prevaziđu sebe kao ličnosti koje rutinski rade svoj svakodnevni posao ne pokušavajući ništa da promene u svetu u kome žive. Svest o stvaranju, o zajedničkom ostvarenju, oslobađa ličnosti, i retko će ko od njih koji su doživeli momente stvaranja, moći da se vrati pređašnjem načinu života nepromenjen, a većina će dalje prenositi radost i snagu stvaranja, oslobađanja sopstvene ličnosti.

Postoje i druge metode animacije koje prolaze kroz različite faze. Najpoznatiji je metod „nevidljivog pozorišta” južnoameričkog pozorišnog radnika Augusta Boala.¹⁴⁾

Tu proces animacije prolazi kroz sledeće faze:

1. Uočavanje problema karakterističnog za određenu sredinu.

¹⁴⁾ Augusto Boal — Theatre invisible pour non-acteurs; revue: „Autrement”, Paris, tematski broj: „La culture et ses clients”, № 18, april 1979.

2. Stvaralački rad na predstavi — kolektivan.

3. Izvođenje „nevidljive predstave“ u metrou, samousluzi i sl., tako da prisutni građani nisu svesni da se radi o predstavi, već misle da je u pitanju realni događaj koji se zbiva. (Jedino u slučaju milicijske intervencije prisutni će otkriti da je u pitanju predstava). Tako je pozorišna umetnost ovde prevashodno u službi socijalne animacije, animacije koja ima ideološke i političke ciljeve, jer publika nije svesna prisutnosti pozorišnog čina, ali se pred njenim očima razotkriva neki društveni problem i daje podsticaj za aktivno učešće na njegovom rešavanju.

Analizirajući animaciju, Žak Šarpantro izdvaja dva osnovna elementa procesa: proces saznavanja i proces protesta.¹⁵⁾ U svakom slučaju, ukoliko se u fazi uočavanja problema, animator i grupa s kojom radi opredele za proučavanje suštinskih društvenih problema, ostale faze — rad na formiranju grupe, proces stvaralačkog rada i dalja animacija putem ostvarenog kolektivnog dela, biće obeležene oštrom političkom konfrontacijom grupe prema vladajućem sistemu ili protestom protiv prihvaćenih normi i vrednosti u društvu.

Zadaci animacije

Zadaci animacije kao kulturne delatnosti su mnogobrojni i svi ne mogu istovremeno biti obuhvaćeni prilikom ostvarenja jednog programa:

- podsticaj svestranom razvoju ličnosti,
- podsticaj razvijanju novih kulturnih potreba i promene u hijerarhiji kulturnih potreba;
- podsticaj razvijanju saznajnih potreba,
- estetskih doživljajnih potreba (komunikacije između ljudi i umetničkih dela),
 - stvaralačkih potreba,
- razvijanje komunikacije među ljudima i osećanja zajedništva,
- uticanje na čovekov drukčiji odnos prema prirodi,
- uticaj na stvaranje svesti o potrebi stalnih transformacija društvenih odnosa — razvijanje političke svesti,

¹⁵⁾ J. Charpentrau — L'animateur culturel face a la recherche: de la contestation a la contestation, revue: L'expansion de la recherche scientifique, № 22, avril—mai 1965.

— omogućiti da radni dan postane istinski „dan života” čoveka („kulturni dan”),

— omogućiti zabavu i razonodu.

Tipovi animacije u oblasti kulture

Budući da su zadaci animacije kao delatnosti u oblasti kulture vrlo raznovrsni, to su i oblici animacije koji se primenjuju u različitim društvima, sredinama i institucijama, različiti. Pokušavajući da bliže odredimo delatnost animacije, njenu suštinu i značaj, neophodno je izvršiti razgraničavanje pojedinih tipova animacije, polazeći od različitih kriterijuma, a delimično se i koristeći i navodeći postojeće pokušaje klasifikacije.

U francuskoj teoriji kulture najpoznatiju klasifikaciju animacije kao delatnosti u oblasti kulture dao je Zan Zak Fuše:¹⁶⁾ u njegovom sistemu animacija kao delatnost ima četiri oblika, koji istovremeno mogu biti i delovi jednog jedinog sistema animacije, a i sasvim nezavisni oblici jedan od drugog.

Animacija — priprema

Često se misli da je animacija delatnost pripreme, tj. stvaranja publike za redovnu delatnost institucija kulture, te se možda i otuda organizatori kulture u radnim organizacijama nazivaju često animatorima. Tako se i mnoga pozorišta bave ovim oblikom animacije pored svoje redovne delatnosti, odlazeći u fabrike, stambena naselja, da bi zainteresovali tu tzv. ne-publiku za određene predstave. Animacija se tad vrši putem projekcije dija pozitivna, filmova, crtanjem i objavljivanjem stripova, recitalima i sl. Takva animacija ima za cilj da stvori novu publiku informacijom i senzibilizacijom za određeno umetničko delo i povodom njega, intervencijama koje prethode gledanju samog dela, i koje mu nisu imanentne.

Animacija — komentar (Animacija kao pedagoški metod)

Jedan od osnovnih problema sa kojim se suočavaju kulturni radnici u praksi, jeste nedovoljno znanje potencijalnih gledalaca (korisnika) ili učesnika neke kulturne akcije i programa. Tako čovek koji ne poznaje jezik neke umetnosti, najčešće ne može da komunicira sa umetničkim delom te grane umetnosti, bez obzira na sav trud koji animator uloži da bi do tog kontakta uopšte došlo, i bez obzira na moguću veliku komunikativnost samog tog dela. Zbog toga se

¹⁶⁾ J. J. Fouche — L'animation. ATAC № 62, nov. 1974, str. 23—27.

veoma često organizuju i takvi oblici animacije — na kojima se gledalac pre predstave uvodi u problematiku (idejnu) samog dela, a sa druge strane uči tehnike umetničkog stvaranja i izražavanja, uči kodove i simbole predstave, uslovnosti i sl., kada je u pitanju pozorišno ostvarenje. Takođe, organizuju se i kursevi filmskog obrazovanja za običnog gledaoca, predavanja iz oblasti likovne umetnosti i sl. S druge strane, umetnička dela (predstave, izložbe, filmovi) mogu se iskoristiti da bi se gledaoci upoznali sa problemima nekih drugih oblasti društvenog života: urbanizma, ravnopravnosti polova, socijalne pravde, sa istorijskim i drugim kulturnim događajima.

Animacija — događaj

Da bi se u relativno kratkom vremenskom roku animirao što veći broj članova određene zajednice za bavljenje kulturno-umetničkim stvaralaštvom, kao i za buđenje interesovanja članova jedne lokalne zajednice prema umetnosti uopšte, animatori se vrlo često služe organizacijom proslava — „događaja”, slavlja, obično na otvorenom prostoru. Proslava je obično zajedničko delo manje grupe ljudi te zajednice, kojom nastoje da ojačaju svoju grupnu koheziju, predstave svoj rad i zainteresuju još veći broj ljudi za tu vrstu aktivnosti. Tako se recimo organizuju često karnevali, izleti, zabave, koje uvek imaju pored zabavne i animatorsku funkciju.

Animacija — stvaralaštvo

Ne samo što se animacijom nastoji da uspostavi interesovanje ljudi za bavljenjem umetničkim stvaralaštvom, već se i sam stvaralački rad koristi kao metod animiranja ljudi za prihvatanje novih estetskih i kulturnih vrednosti. U tom cilju najčešće se realizuju kolektivni umetnički projekti, u okviru kojih je uloga animatora samo uspostavljanje koordinacije, grupne kohezije, a u manjoj meri i rukovodeća, i to više u smislu onoga koji pruža neophodna tehnička stručna znanja za realizaciju projekta.

Ova četiri tipa animacije mogu da predstavljaju jedan zatvoren sistem kad je reč o permanentnoj i dugoročnoj animaciji. Polazeći od animacije — pripreme, preko „komentara”, ljudi se animiraju za bavljenje stvaralačkim radom, te se onda samo stvaralački rad koristi kao metod animacije, dovodi do organizovanja nekog događaja — proslave, kojom se okuplja još veći broj ljudi i širi interesovanje i među onima koje pređašnje animatorske aktivnosti nisu uspele da dodirnu. Tako se sad opet može krenuti u ovom sistemu od početka, koristeći pređašnje oblike animacije među novostečenom publikom.

U francuskom planu kulturnog razvitka koji je veliki značaj pridao animacionoj delatnosti (VI plan), navedeni su sledeći mogući modeli animacije sa stanovišta njenih osnovnih funkcija i zadataka:¹⁷⁾

- 1) edukativna animacija (koja vrši funkciju posredništva u korist permanentnog obrazovanja)
- 2) inovatorska animacija (koja vrši funkciju posredništva u korist društvenih inovacija)
- 3) društvena animacija (kojoj je osnovni zadatak razbijanje „blokiranog društva” — tj. ispravljanje situacija u koje određene društvene grupe zapadaju usled nagle industrijalizacije, ekonomskog rasta, itd.).

Međutim, postoje i drugi kriteriji prema kojima se može izvršiti klasifikovanje različitih oblika animacije kao delatnosti. Ti kriteriji mogu biti ideološki, formalni, teleološki, itd.

Tako se recimo, prema svom krajnjem cilju (tj. prema suštini svog zadatka) animacija kao delatnost može podeliti na:

1. animaciju kojoj je osnovni cilj i zadatak da individuu *prilagodi* društvu,
2. animaciju kojoj je osnovni cilj da ljudi shvate potrebu i nužnost stalne *izmene* društva, a posebno određenih društvenih pojava.

Ova dva koncepta animacije suprotstavljena su jedan drugom i najčešće su vezana i za različite organizacione forme u kojima se realizuju; tj. prvi koncept se najčešće realizuje u okviru institucija kulturne akcije — domova kulture, centara kulturne akcije itd., koji svojim programima animacije nastoje da vežu novu publiku za svoje programe, tj. da ljude koji nemaju razvijene kulturne potrebe podstaknu i zainteresuju za one kulturne vrednosti i sadržaje koji predstavljaju deo tzv. zvanične kulture. Drugi koncept se realizuje najčešće u vaninstitucionalnim formama animacione delatnosti (dobrovoljnim radom jednog čoveka ili neformalne grupe), ali i taj način rada tendira sve više ka institucionalizaciji, jer da bi animaciona aktivnost mogla da ostvari određene rezultate, ona mora biti permanentna, a to znači da mora da ostvari određeni sistem međusobnih odnosa unutar grupe, kao i odnose prema spoljnoj sredini, što neminovno vodi ka institucionalizaciji. To je stvorilo situaciju da se najveći broj animatora, zagovornika ovakvog koncepta animacije vezuje za one institucije kulture u kojima imaju najveću slobodu delovanja (domove omladine i kul-

¹⁷⁾ Rapport des commissions du VI plan (1971—1975) — Activités sportives et socio-éducatives; Documentation Française, 1971, str. 205.

ture), ili se organizuje samostalno kao udruženje, tražeći istovremeno i neku finansijsku podršku, bilo od Fonda za intervencije u kulturi, bilo od opštine na kojoj deluju, itd.

Prema metodama rada, animaciona delatnost se deli na:

paternalističku (u okviru koje se animator postavlja kao rukovodilac, savetodavac, nosilac pravih rešenja, itd.)

direktivnu (u okviru koje animator i dalje ostaje osnovni činilac koji usmerava rad grupe)

učesničku (u kojoj je omogućena ravnopravna saradnja svih članova grupe, njihovo potpuno slobodno izražavanje, i u kojoj je animator samo koordinator).

Takođe, analizirajući oblike animacione delatnosti koji su veoma česti u okviru institucija kulturne akcije kao i udruženja kulture, sagledava se njihova zavisnost od društvene grupe kojoj je ta delatnost prvenstveno namenjena, od nacionalne, profesionalne i starosne strukture. Tako razlikujemo:

animaciju usmerenu ka svim stanovnicima jedne lokalne zajednice,

animaciju koja je usmerena ka jednoj starosnoj grupi (deci, omladini, trećem dobu, itd.),

animaciju koja je usmerena ka tzv. marginalnim društvenim grupama (žene domaćice, strani radnici, manuelni radnici, itd.),

animacija usmerena ka radnicima jedne radne organizacije,

animacija usmerena ka pripadnicima određene nacionalnosti, itd.

U većini institucija kulturne akcije postoje i animatori specijalizovani za rad sa pojedinim društvenim grupama (sa učenicima, „trećim dobom”, radnicima, itd.), a postoje i oni koji se prvenstveno obraćaju marginalnim društvenim grupama. Metodi koje oni primenjuju u radu kreću se od paternalističkih do učesničkih, a njihovi ciljevi i zadaci mogu biti veoma različiti — od nastojanja da stvore uslove kako bi se ljudi pripadnici marginalnih društvenih grupa prilagodili načinu života u zajednici, do toga da oni steknu svest o neophodnosti borbe za promenu svog položaja u društvu.

Animacija kao delatnost može se sagledavati i sa aspekta svog vremenskog odvijanja, kao kratko- i dugoročna. Analizirajući različite oblike

animacije u institucijama kulture u Francuskoj, a posebno u pariskom regionu (na izabranom uzorku pet opština), sagledava se da pravi efekti nastaju samo tamo gde animacija predstavlja deo permanentne društvene akcije, gde se ona odvija u dužem vremenskom periodu. Međutim, najveći broj animacionih aktivnosti u stvari su animacije „kratkog daha“, koje u određenom trenutku nešto i znače u sredini u kojoj se dešavaju, da bi posle kratkog vremena sredina nastavila da živi onako kako je to i ranije činila — što znači da pravog efekta nije ni bilo.

Svaki oblik animacije u kulturi ima i svoje polazište — svoju osnovu. Najčešće je to određena grana umetnosti: pozorište, film, likovne ili primenjene umetnosti, literatura, pa se zatim animacija usmerava ka dva cilja:

— ka razvijanju stvaralačkih potreba ljudi u toj oblasti ili ka razvijanju estetskih doživljajnih potreba u toj oblasti i

— ka spoznavanju određenih društvenih problema i traganju za načinima društvene promene putem umetnosti.

Analizirajući forme animacije koje se primenjuju u francuskom društvu, došli smo do zaključka da je neophodno potrebno stalno tragati za novim oblicima animacije jer se društvo menja veoma brzo, razvijaju se stalno ljudske potrebe, i neophodno je stalno raditi na tome da se pronađu najbolje forme animacije i za danas i za sutra.

Animacija u oblasti kulture kao sastavni deo svake kulturne akcije, osmišljene na bazi određene kulturne politike, treba u prvom redu da omogućava ostvarenje ciljeva i zadataka te kulturne politike. Stoga je i prvobitni koncept animacije u francuskom društvu podrazumevao animaciju kao formu uticanja na publiku — približavanje kulturnih dostignuća ljudima iz tzv. „ne-publike“ u prvom redu. Tako se recimo pod animacijom navodi i prodaja programa u određenim ciklusima, koja povećava broj gledaoca pozorišnih predstava i koncerata označenih nazivom „kvalitetnih aspekata“ (spectacle de qualite). „Spectateur Service“ (Služba za gledaoce) Udruženja francuskih glumaca (AFA) prodaje po vrlo povoljnoj tarifi cikluse od 6 do 7 različitih priredbi (spektakla), tako da svaki ciklus sadrži: sportsku utakmicu, koncert zabavne muzike, bulevarski komad, klasičnu pozorišnu predstavu u nekom od državnih pozorišta, koncert ozbiljne muzike, zatim kabare ili spektakl na ledu ili neku drugu sinkretičku priredbu — cirkus, i sl.

I takav rad se naziva oblikom animacije.

Ovaj prvobitni koncept animacije, prevaziđen je već u praksi i pokazuje se kao nepotpun i nedovoljan. Kulturna animacija ne može i ne sme da bude jedan mehanički proces — proces informisanja i propagande, već je to kreativan posao uticanja na razvoj ljudske svesti o sopstvenim potrebama (u skladu sa činjenicom da kulturne potrebe više danas postoje kao potencijalne ljudske potrebe nego kao izražene potrebe).

Animacija u oblasti kulture i umetnosti se protivstavlja organizacionom konceptu u oblasti kulture, gde je korisnik jednak potrošaču, pasivnom društvenom subjektu. Zbog toga je njena važnost istaknuta naročito u zapadnim društvima, među onim nosiocima i pokretačima kulturnog razvoja koji se nalaze izvan zvaničnih institucija kulture, nastojeći da se ispravi deo onoga što država svojom kulturnom politikom, preko institucija kojima upravlja i koje subvencioniše, nameće čoveku, pod geslom „demokratizacije“ i „omogućavanja pristupa“.

Animacija danas predstavlja i pokušaj prevazilaženja razlika između profesionalaca i amatera u umetničkom stvaralaštvu. Vrlo često kolektivne umetničke projekte (pozorišne, filmske...) realizuje grupa sastavljena i od profesionalaca i od amatera. Tada su profesionalci uglavnom nosioci ili inicijatori, ali se često dešava da projekt ode mnogo dalje od njihove prvobitne zamisli. Time se ističe i značaj društvene funkcije umetnika, koja se ne sastoji samo u njegovom stvaralaštvu, već i u animatorskom radu — pomaganje drugima da u zajedničkom radu izraze sebe i ostvare umetničko delo, stalno razvijajući svoj odnos prema sredini i društvu u kome žive. (O odnosu profesionalnog i amaterskog stvaralaštva biće više reči u drugom delu ovog teksta).

Na osnovu svega izrečenog, delatnost animacije u oblasti kulture definišaće se kao:

— Oslobođanje potencijalnih mogućnosti svakog čoveka u cilju slobodnog i stvaralačkog izražavanja njegove sopstvene ličnosti, putem umetnosti, nauke, proizvodnog ili društvenog rada, itd.

— Podsticanje i omogućavanje prihvatanja kulturnih (umetničkih, naučnih i dr.) ostvarenja i vrednosti, svoje i prethodnih generacija, njihovo razumevanje, uživanje u njima, njihovo korišćenje.

— Okretanje, suočavanje čoveka sa problemima savremenog društva u kome živi, razvijanje svesti o potrebi mišljenja i odlučivanja u svim oblastima društvenog života („težnja ka samoupravljanju“).

Delatnost animatora kulture

Osnovni zadatak animatora kulture je da nastoje da u svakom čoveku u kolektivu s kojim rade probude želju za stalnim usavršavanjem svoje ličnosti, za stvaralačkim izražavanjem, za sagledavanjem realnih društvenih problema. Animator može da postigne dati cilj rukovodeći i usmeravajući rad manjih kolektivnih grupa u sklopu opšte kulturne akcije koju organizuje organizator kulturnih delatnosti ili neka institucija kulture. Tako recimo u jednoj radnoj organizaciji, organizator kulture planira i vodi kompleksnu kulturnu politiku i kulturnu akciju i angažuje veći broj animatora za rad sa pojedinim grupama koje su se formirale u okviru kolektiva (animator pozorišne grupe, likovne, muzičke, itd.).

Zadatke animatora kulture bismo podelili u dve faze:

1. Stvaranje koncepcije rada sa grupom — uspostavljanje kontakta sa grupom i istraživanje njenih mogućnosti.
2. Rad sa grupom i prezentacija rezultata rada.

Jasno je da će animator morati da obavlja i određene organizacione poslove, ali, najčešće, ti organizacioni poslovi nisu kreativne, već operativne prirode. On neće kreirati nove organizacione modele rada, strukture odnosa te grupe prema drugima, oblike saradnje — što predstavlja delatnost organizatora kulture, već će nastojati da što bolje vodi sekciju (grupu) koja mu je poverena, da istražuje nove oblike animacije zainteresovanih i nezainteresovanih, da omogućiti da svako ko to želi ima prilike i da se iskaže. Znači — animator pre svega mora jako dobro da poznaje oblast umetnosti ili kulture u kojoj je angažovan, da bude psiholog, da poseduje mogućnost lake komunikacije, da ima i određenih pedagoških znanja, a naravno, zavisno i od discipline, i određenih tehničkih znanja (film, foto...).

S druge strane, organizator kulture mora pre svega da bude kulturolog, da poseduje znanja iz sociologije, da bude ekonomista i pravnik, kibernetičar. Prema nekim francuskim teoretičarima (Henry Thery)¹⁹ postoje dve velike grupe animatora: „animatori vođe” i animatori tehničari. Uloga prvih je da ovaploste i da ističu, unapređuju vrednosti oko kojih se okuplja grupa, a uloga drugih je jednostavno da pokazuju određenu tehniku, da vežbaju druge, ili da prenose određena saznanja. Ova podela je vrlo uslovna i, u stvari, nastaje iz stava da u Francuskoj postoje dva osnovna cilja animacije: ideološki

¹⁹ B. Miega — Les comites d'entreprise, les loisirs et l'action culturelle, ed. Cujas, 1974. str. 400.

i obrazovni, i da se animacija u oblasti kulture vrlo često koristi u ideološko-političke svrhe.

Druga tipologija (J. P. Imhoff)¹⁹⁾ razlikuje četiri kategorije animatora: animatora difuzera, animatora monitora, animatora grupa i animatora — koordinatora. Ova podela takođe proističe iz stava da je recimo i prikazivačka (difuzerska delatnost) domova kulture jedna vrsta animacije pa se pod animatorom difuzerom podrazumeva onaj koji organizuje predstavljачku delatnost (prikazivačku).

Animator monitor je, u stvari, animator učitelj — onaj animator koji se postavlja kao rukovodilac, onaj koji usmerava grupu.

Animator grupa je malo nespretan naziv za animatora koji sledi principe nedirektivnosti, i koji omogućava slobodno izražavanje grupe.

Animator koordinator je, u stvari, organizator, onaj koji koordinira celokupnu kulturnu akciju, različite oblike animacije i sl.

B. Miež (B. Mieke)²⁰⁾ uvodi i termin polivalentni animator za animatore koji rade u radnim organizacijama. Ovaj termin u stvari obuhvata poslove organizatora kulture, i najbolje ga je prevesti sa organizator kulture, jer pretpostavlja da se polivalentni animator bavi „administrativnim poslovima, sportskim aktivnostima, kao i aktivnostima u vremenu godišnjih odmora i kulturnim aktivnostima slobodnog vremena”. Na žalost, nijedan organizator kulture u RO se ne bavi problemima vezanim za kulturu rada (što je skoro sasvim nemoguće u privatnim preduzećima). Takođe, velik je broj animatora angažovanih po projektu, koje plaćaju Komiteti preduzeća iz svojih sredstava (vlasnici ne žele da tim radnim mestom opterete budžet). Mi ćemo zadržati termin „polivalentni animator”, ali u jednom drugom značenju.

Značaj sinkretizma u animatorskoj delatnosti u oblasti kulture

Animator u oblasti kulture može biti specijalizovan za jednu oblast umetnosti, a može u svojoj praksi biti prinuđen da vodi i animira rad različitih umetničkih sekcija, kao i da organizuje i vodi različite priredbe sinkretičkog tipa. Stoga se često postavlja pitanje da li se animator tokom svog školovanja treba da specijalizuje za samo jednu umetničku disciplinu, zavisno od svojih sposobnosti i afiniteta, ili treba da se istovremeno školuje da postane stručnjak za veći broj, ako ne sve umetničke discipline.

¹⁹⁾ ibid. str. 400.

²⁰⁾ ibid. str. 403.

U idealnim uslovima za društveno-kulturni razvoj, svakako da bi se trebalo zalagati za animatora-specijalistu za jednu umetničku oblast. Međutim, sagledavajući realnost društvene situacije, moramo da se priklonimo shvatanju da animator — ukoliko ne poseduje znanja i sposobnosti da radi i podstiče različite socijalne i starosne grupe na bavljenje umetničkom „samodelatnošću” — može da učini pristupačnim estetsko doživljavanje različitih umetničkih dela.

Dakle, nužnost postojanja nespecijalizovanog animatora ogleda se u sledećim činjenicama:

— lokalne zajednice i radne organizacije, pa i većina institucija kulture nisu u mogućnosti da angažuju po jednog animatora za svaku umetničku disciplinu ili za različitu starosnu ili socijalnu grupu;

— u skladu sa kulturnim tradicijama određenog naroda ili određenog regiona, pojedine umetnosti ili umetničke forme su lakše prihvatljive i prisutnije u kulturnom životu, te sinkretičnom delatnošću, tj. organizacijom sinkretičkih priredbi i manifestacija, animator može pripremiti put i naći metod za prihvatanje i drugih kulturno-umetničkih vrednosti.

Tako animator treba da bude u stanju da nađe svoje mesto i prilikom organizovanja i izvođenja sinkretičke umetničke manifestacije — priredbe, smotre, festivala, dana kulture i sličnih. U okviru tih manifestacija koje programiraju, osmišljavaju i vode organizatori kulture, mesto animatora je da iskoristi povod koje mu one pružaju za dublje i značajnije animiranje publike. U situaciji kada su još uvek nejednakosti u kulturi znatno izražene, potrebno je iznaći takve organizacione forme delovanja u kulturi, kojima će se, postepeno, te nejednakosti smanjivati. Sinkretične kulturno-umetničke manifestacije su upravo jedan od, u tom smislu, važnih oblika (kao i kontakt program) koji je specifični oblik sinkretičke priredbe, pa i kada je sinkretizam primenjen u organizovanju samo jedne izolovane priredbe.

Sinkretičke priredbe kao sveobuhvatne programske celine, atraktivno organizovane, najpristupačnija su forma koja može da zainteresuje za dostignuća kulture i umetnosti. Raznovrsnost programa omogućava neprekinutu pažnju, kao i da se preko poznatih i prihvatljivih estetskih vrednosti dođe do novih spoznaja i da se probudi interesovanje za dalje saznavanje i doživljavanje u oblasti kulture i umetnosti.

Od izuzetnog je značaja da animator zajedno sa organizatorom sinkretičke manifestacije, stalno analizira i prati rezultate svog animatorskog ra-

da, da bi nastojali da zajednički iznađu nove oblike i forme sinkretičkog delovanja, u zavisnosti od željenih ciljeva.

(Pod sinkretizmom, kao terminom teorije umetnosti, podrazumevamo tendencije koje su se pojavljivale u različitim periodima istorije umetnosti i društva, da različite grane umetnosti stupe u međusobni odnos bilo u celinu umetničkog dela (pozorišna, operaska predstava) ili da kao nezavisna dela grupisana oko jedne programske, tematske ili idejne okosnice, stvore jedinstvo umetničkog doživljaja).

